

PLANTLORE

DOOR

A. J. HEUKELS—DE KRUYFF.

Onder Plantlore verstaan we de studie der plantennamen in haar verband met het volksleven. De namen, die in Nederland in gebruik zijn, zullen weldra ter kennis van velen worden gebracht n.l. in het »Woordenboek van Nederlandsche plantennamen«. Daarin komen zooveel echt teekenende namen voor, dat men onwillekeurig den lust in zich voelt opkomen eens na te gaan, waar en hoe die namen ontstaan zijn. Het resultaat van dat onderzoek volgt hier.

Vele namen vinden we, die wijzen op overeenkomst met deelen van dieren, zooals: vossestaart, kattestaart, paardestaart, hanepoot; of op overeenkomst met andere planten, zooals: doovenetel naar brandnetel, de wederik heet wilde wilg om de gelijkenis der bladen met wilgebladen; of op overeenkomst met levenlooze voorwerpen: bezemkruid, wollegras, pijpbloem.

En wat een namen in verband met godsdienst, bijgeloof en geneeskunde! Lang niet altijd kon ik slagen in het vinden der afleiding en geen wonder ook; de plantennamen zijn vaak al zeer oud en zoolang aan een bepaalde plantensoort in een of ander opzicht een beteekenis werd gehecht, kon de naam onveranderd behouden blijven, zoo spoedig echter vergeten was wat die beteekenis was, verbasterde de naam. Een paar voorbeelden uit den nieuweren tijd: de reseda heet in sommige streken van ons land rozip, een verbastering van *roses d' Egypte*; de pastinaak, een naam afkomstig van den Lat. naam *Pastinaca*, wordt veelal verbasterd tot: pinksternakel en dus met Pinksteren in verband gebracht. In Zeeuwsch-Vlaanderen noemt men het gewone kruiskruid: sensejuun, een verbastering van 't Fransche

seneçon (*Lat. Senecio*); voor de bekende tuinplant: druipende hartjes of Mariatranen hoort men den naam dicytra, die, waarschijnlijk door een drukfout in een catalogus, uit Diëlytra, wat tweevleugelig beteekent, is ontstaan. Ook zal men in de toekomst moeite hebben om weer te vinden, hoe de menschen op Walcheren van cichorei spreken als van 't paardje; het komt doordat de grootste cichoreifabriek als fabrieksmerk een paardje heeft. Zeer verklaarbaar is een andere naam voor cichorei, n.l. verwenschte juffer.

Vele volksnamen zijn zoo verbasterd, dat er aan het opsporen der afleiding niet meer te denken valt, en ook zijn er tal van andere, die niet verbasterd zijn, maar waarvan de afleiding niet meer bekend is.

Merkwaardig is dat in vroegeren tijd het volk planten, die nogal veel op elkaar geleken, onderscheidde door de bijvoegsels: manneken en wijfken en daarvan zijn tegenwoordig onder de volksnamen nog overblijfsels te vinden. Eenige voorbeelden uit vroegeren tijd: ons leverkruid (*Eupatorium cannabinum*) heette boelkencruydtmanneken, terwijl het tandzaad (*Bidens tripartitus*) boelkencruydtwijfken heette; de planten komen in bladvorm en groeiplaats overeen. Zoo heette de groote weegbree (*Plantago major*), vrouwtjesplantein, de smalle (*Plantago lanceolata*), mannetjesplantein; het varkensgras (*Polygonum aviculare*), dat aan wegkanten groeit, duysentknoopmanneken, de in het water groeiende lidsteng (*Hippuris vulgaris*), duysentknoopwijfken, de rood bloeiende guichelheil (*Anagallis arvensis*) guichelheilmanneken, de variëteit ervan met blauwe bloemen (*Anagallis arvensis* β . *caerulea*), guichelheilwijfken. De ouden hechtten aan die namen niet de begrippen mannelijk en vrouwelijk, die in verband staan met de geslachtsorganen der planten, want zij hadden van sexualiteit bij planten nog geen begrip; eerder noemden zij de krachtigste van twee planten het manneken, de zwakste het wijfken. Zoo onderscheidden zij bij de hennep: kempmanneken en kempwijfken, maar de plant met de meeldraadbloemen, dus wat wij de mannelijke noemen, noemden zij wijfken, omdat zij de zwakste was. Een overblijfsel daarvan vinden we nog in Zeeuwsch-Vlaanderen, want daar heet de vrouwelijke plant kempaen, de mannelijke kempinne. Hetzelfde vinden we bij het bingelkruid (*Mercurialis*): de mannelijke plant heet bingelcruydtwijfken, de vrouwelijke bingelcruydtmanneken. Zoo waren er twee eereprijssoorten, de *Veronica officinalis* en de *Veronica serpyllifolia*, die heetten vroeger eereprijsmanneken en eereprijswijfken. De eerste naam wordt tegenwoordig nog gebruikt, want de *Veronica officinalis* heet nog mannetjeseereprijs. Eindelijk worden twee varen-

soorten, die vroeger varenmanneken en varenwijfken heetten, ook nu nog onderscheiden als mannetjes- en wijfjesvaren.

Het Christendom heeft op de plantlore nogal invloed uitgeoefend, wat ten eerste blijkt uit de vele namen met Lieve Vrouwe of Maria en ten tweede zijn vaak planten, die een naam hadden herinnerend aan den Heidenschen godsdienst, vervangen door andere met Christelijke namen. Eenige voorbeelden mogen dit duidelijk maken.

De vrouwenmantel (*Alchemilla vulgaris*) heet Onzer-lieven-Vrouwenmantel en mantel van Freija; de bladen dragen dikwijls ieder een grooten druppel water, en nu vergeleek men die bladen met een mantel, die het nat van de overige deelen afhoudt en noemde de plant bij de Germanen: mantel van Freija, doch bij de Christenen natuurlijk: Onzer-lieven-Vrouwenmantel. De akelei (*Aquilegia vulgaris*) heette vroeger Elfenhandschuh en was gewijd aan de Elfenkoningin, later Onzer-lieven-Vrouwenhandschoen.

In Twente noemt men het madeliefje: Mariabloem, waarvan de legende het volgende vertelt. Maria had in den winter ter eere van Jezus' verjaardag kunstbloemen gemaakt, één was de mooiste, een geel hart met witte stralen; maar doordat ze zich in den vinger had gestoken, waren eenige blaadjes rood aangelopen. Jezus vond het bloempje zoo mooi, dat Hij het leven inblies.

Van de Maria-distel (*Silybum Marianum*) lezen we het volgende: Toen Maria op de vlucht naar Egypte midden in de woestijn haar zoon te drinken gaf, viel een druppel melk op een distel; sedert heeft de Maria-distel gevlekte bladen.

Het driekleurig viooltje heet in Salland drievuldigheidsbloem. Volgens de Christelijke symboliek was een oog, omgeven door een stralenwerpenden driehoek, het zinnebeeld van de drieenheid en nu meende het volk in de Middeleeuwen in die bloem dat figuur te zien. Een andere naam is stiefmoedertje, in Salland en Zuid-Limburg in gebruik; men had opgemerkt, dat het grootste, mooi gekleurde bloemkroonblad op twee kelkblaadjes zit, op twee stoelen, dit was de stiefmoeder; daar naast zitten de twee eigen kinderen, ook mooi aangekleed, ieder op één stoel, en bovenaan de eenvoudig gekleede stiefkinderen, samen op één stoel. God wilde de stiefmoeder voor die ongelijke behandeling der beide soorten kinderen straffen, eerst zat zij bovenaan, doch nu keerde God de bloem om, zoodat zij onderaan is komen te zitten; ook de eigen kinderen kregen wat van de straf mee; zij prijken nu ieder met een baard. De stempel stelt den vader voor, die uit ergernis over het gekibbel in zijne familie, een kaal hoofd gekregen heeft. Hij zit met zijne voeten in een voetzak (n.l. de spoor van het onderste bloemkroonblad), kan er nauwelijks

overheen kijken en laat zich pas zien, als de anderen zijn uitgegaan (n.l. als de bloemkroonblaadjes eraf zijn).

We vinden ook Bijbelsche personen in de plantlore optreden; eerstens Koning Salomo.

De kruisbladwolfsmelk (*Euphorbia Lathyris*) heet ook wel springkruid, omdat de zaden bij rijpheid geluidloos uit de zaaddoos springen; vroeger geloofde men hierin een teeken te zien, dat de plant met de kracht toegerust was gesloten deuren te openen. Een Joodsche legende vertelt, dat Salomo daar reeds gebruik van maakte bij den tempelbouw.

De salomonszegel (*Polygonatum*) heeft op den wortelstok litteekens van de plaatsen, waar de stengels achtereenvolgens uitgekomen zijn. Volgens de legende zijn deze litteekens afdruksels van het zegel van Salomo, die deze plant gebruikte om rotsen te laten springen voor den tempelbouw.

Petrus krijgt een beurt met de gewone sleutelbloem (*Primula officinalis*), in 't oosten van Overijsel en Gelderland, ook in Zuid-Limburg hemelsleutel genoemd. De legende vertelt het volgende: Petrus hoorde dat men nachtsleutels had gemaakt om een achterdeurtje van den hemel daarmee te openen. Hij schrok zóó, dat z'n heele sleutelbos aan zijn heilige hand ontgleed, van ster tot ster viel, en eindelijk op onze aarde te land kwam. Hij zond snel een engel, om de sleutels op te rapen en ze hem terug te brengen. Doch voordat de engel het bevel kon uitvoeren, hadden de gouden sleutels reeds den bodem bereikt en zich daarin afgedrukt. Uit die indrukken bloeiden goudgele bloemen op; wel is waar nam de engel de sleutels weer mee, maar de indrukken waren er en ieder jaar schieten de sleutelbloemen opnieuw op en ontsluiten voor de menschen de poorten van den bloemenhemel der lente.

De Aäronskelk (*Arum*), in Drente en Zuid-Beveland Aäronsstaf genoemd, heet zoo, omdat het volk in den vorm van de bloeikolf een herinnering zag aan den staf van den Hoogepriester Aäron. Deze plant heet door den eigenaardigen vorm der bloem ook wel: kindertjes in den pot.

Aan den heiligen Christophorus doet ons het Christoffelkruid (*Actaea spicata*) denken. Het volksgeloof noemt deze plant de uitverkoren plant van den heiligen Christophorus, van wien men geloofde, dat hij de voornaamste van alle geesten was en bewaarder van de onderaardsche schatten. Daarom was deze plant bijzondere kracht geschonken; raakte men met het kruid een plaats aan, waaronder schatten verborgen lagen, zoo moest de booze geest, die den schat bewaarde, wijken, en de toegang was vrij.

In verband met de kruisiging van Jezus de volgende: 1e. Van den ratelpopulier (*Populus tremula*) of esp, met zijn steeds bewegende bladen, vertelt de legende: Toen Judas Christus verraden had en de gevolgen van zijn daad zag, liep hij het bosch in en wilde zich ophangen. De boomen waren wakker en lieten niet toe, dat zoo'n booswicht ze naderde. Alleen de esp sliep en Judas hing zich aan een van zijn takken op; toen hij wakker werd en den verrader zag hangen, schrok hij zoo, dat hij begon te beven en dat doet hij nu nog. 2e. Het perzikkruid heeft op ieder blad een roode vlek; volgens de legende stond de plant tegen het kruis, waaraan Jezus gekruisigd werd en zoo vielen de bloeddruppels van Jezus op de bladen der plant. Duidelijk worden ons nu de namen: Jezusgras, op Texel en in Salland, en Christus-kruid, in Z-Vlaanderen in gebruik.

Met de schepping van alles op aarde verband houdend zijn de verhalen, verbonden aan het vergeet-mij-nietje en het sneeuwkllokje.

1e het vergeet-mij-nietje. Toen God de wereld geschapen had, gaf Hij aan alle planten namen maar één blauw bloempje aan de beek vergat Hij; dit ging naar den troon van God en vroeg om een naam. God antwoordde: Gij zult niet vergeten worden, vergeet gij Mij ook niet; vergeet-mij-niet zij voortaan uw naam.

2e het sneeuwkllokje. De naam is vanzelf duidelijk; het bloempje heeft den vorm van een klokje, een kleur als de sneeuw en bloeit ook wel te midden van de sneeuw. Over beider betrekking vertelt een sage uit den Oberpfalts het volgende: Toen God alles geschapen had, gras, planten en bloemen en haar de schoone kleuren gegeven had, waarmede zij prijken, maakte Hij ten slotte ook sneeuw en sprak: »Uw kleur kunt gij uzelf uitzoeken.« De sneeuw ging naar het gras en zei: »Geef mij uw groene kleur«; zij ging naar de roos en vroeg om haar kleur, dan naar het viooltje en dan weer naar de zonnebloem, want zij was ijdel en wilde een mooi uiterlijk hebben. Maar het gras en de bloemen lachten haar uit en stuurden haar weg. Toen ging zij naar het sneeuwkllokje en zei bedroefd: »Als niemand mij een kleur geeft, gaat het mij als de wind, die alleen daarom zoo kwaad is, omdat men hem niet ziet.« Toen erbarmde zich het bloempje over haar en sprak zachtjes: »Als u mijn eenvoudig kleedje bevalt, moogt ge deze kleur nemen.« Sedert is de sneeuw wit; van alle bloemen is zij een vijandin, alleen van het sneeuwkllokje niet.

Vele namen van vergiftige planten worden met den duivel in verband gebracht, de sage meldt hierover het volgende: Zooals het volk gelooft, heeft God de bloemen tot vreugde voor de menschen geschapen en zoo lang de mensch nog van bloemen houdt, is hij met onzicht-

bare draden aan den hemel verbonden. De duivel wilde die draden verbreken, hij ging over de aarde en keek met zijn boozen blik naar de bloemen, om ze te vergiftigen. Doch God zond wind en de meeste bloemen neigden haar kopjes naar de aarde, zoodat de duivel ze geen kwaad kon doen. Slechts enkele bloemen bleven staan en werden door het oog van den duivel vergiftigd. Tot deze behoort de monnikskap (*Aconitum Napellus*), in O-Gelderland en Overijsel duivelskruid geheeten. In Groningen noemt men deze plant Adam en Eva in het koetske; want als men den helm wegneemt, ziet men twee langgesteelde honigreservoirs, Adam en Eva, verder ook vele meeldraden, die den stijl omgeven, het koetske. In Z-Limburg is de naam Venuswagen in gebruik, de stijl in 't midden der bloem is de Venus, omgeven door Cupidootjes, de meeldraden; de twee honigreservoirs zijn dan de twee duiven, die den wagen, den helm, trekken. In Z-Vlaanderen zegt men dan ook: duifjes voor een wagentje.

De doornappel (*Datura Stramonium*) heet in O-Gelderland en Overijsel ook duivelskruid, om de hiervoor genoemde reden, in de buurt van Apeldoorn molplant; men zegt, dat als de zaden in molshoopen komen, de mollen verdwijnen.

Van de blauwe knoop (*Succisa pratensis*) wordt de volksnaam, duivelsbeet, door de volgende sage verklaard. Een jonge man sloot met den duivel een verbond, dat deze hem de geneeskundige kracht van alle kruiden zou openbaren. Toen echter de jonge man te knap werd, geloofde de duivel, dat hij aan de hel te veel afbreuk zou doen en maakte hem blind. De jonge man wist echter toch het kruid te vinden, welks wortel hem genas en herkreeg het gezicht. Toen werd de duivel zoo boos, dat hij den oogengenezenden wortel afbeet; sedert ziet de wortelstok van de duivelsbeet er uit of hij afgebeten is.

Het hertshooi (*Hypericum*) heet in O-Gelderland en Overijsel: jaag den duivel, omdat men aan de plant de kracht toeschreef den duivel te kunnen verjagen; deze was hierover zoo woedend, dat hij naalden liet maken en de plant doorstak. De wonden zijn nu nog op de bladen te zien als doorzichtige puntjes; echter bleef de plant tot heil der menschheid behouden. De plant was gewijd aan Odin, de Christenen wijdden hem naderhand aan Johannes den dooper, vandaar de naam St.-Janskruid.

De valeriaan heet wel duivelsklauw, de bloemen der plant beschutten tegen den duivel; daarom wordt in sommige streken nu nog melk, die niet tot boter wil worden, dus behekst is, door een krans van valeriaan gegoten. Een andere naam is kattenkruid, omdat de katten er een voorliefde voor hebben en er zich als dol in wentelen. De plant heet ook wel koortskruid, omdat de wortel tegen koorts gebruikt wordt.

In de plantlore komen ook Grieksche sagen voor, zoo heet de narcis naar den halfgod van dien naam; hij verstiet Echo, die hem liefhad, maar werd verliefd op zijn eigen beeld, dat hij in een bron zag, stierf en veranderde in een bloem.

Van de zomeradonis (*Adonis aestivalis*), ook wel bloeddroppels geheeten, het volgende: Adonis, de schoone jongeling, werd door Aphrodite, de godin van de liefde en schoonheid, zeer bemind. Hierover was Ares, de krijgsgod, woedend en toen Adonis op jacht was, stuurde Ares een reusachtig wild zwijn op hem af. Toen Adonis het dier zag, wierp hij er zijn speer heen, die slechts een lichte verwonding te weeg bracht. Dadelijk stortte zich het woedend geworden dier op den ongelukkigen jager en verwondde hem zwaar met zijn tanden. Intusschen was Aphrodite, ongerust geworden over het lang nitblijven van haar geliefde, zijn spoor gevolgd, en kwam bij de plaats, waar Adonis lag, te sterven. Zij probeerde alles, om hem in het leven te houden tevergeefs, hij stierf in haar armen. Omdat zij op aarde steeds een aandenken aan hem wilde hebben, liet ze uit zijn bloeddroppels het mooie, roode bloempje opgroeien. Nu we de kleur der bloem weten, is ook de naam kooltje vuur duidelijk; ook heet de plant wel duivels-oog, want men vond, dat de roode kleur der bloem deed denken aan het met bloed beloopte oog van den duivel.

Hercules treedt op in de sage van het leeuwenbekje (*Antirrhinum*); Hercules had den reusachtigen leeuw Nemea gedood, deze kon alleen verslagen worden door iemand, die niet gewapend was. Nemea was daarom lang een schrik voor heel Griekenland geweest. Zelfs op den Olympus juichte men Hercules' daad toe en alle goden brachten hem geschenken. Flora, de bloemengodin, wilde hem een krans maken en schiep daartoe een nieuwe bloem, die in haar bouw en kleur op den bloedigen muil van het ondieer geleek.

In de kloostertuinen teelde men allerlei geneeskrachtige kruiden en waarschijnlijk kwam men in de kloosters tot de leer, dat God alle gewassen, die voor den zieken mensch een geneesmiddel kunnen zijn, door een bijzonder teeken onderscheiden had, ze a. h. w. voorzien had van duidelijk leesbaar schrift, een signatura rerum. Eenige voorbeelden tot opheldering:

Het zevenblad (*Aegopodium Podagraria*) heet in Zeeland, flerecijnkruid (flerecijn = podagra); omdat de wortelstok zoo snel groeit en de plant zich even snel verspreidt, als het pootje, moest het kruid een middel tegen podagra zijn. De stinkende gouwe werd om haar geel sap tegen geelzucht gebruikt. Van het guichelheil is de vrucht een witte doosvrucht, zoo rond als een schedel, daarom was de plant een middel tegen hersenziekten. Misschien hangt hiermede de Middel-hoogduitsche naam

gochheil d.i. gekkenheil, ons guichelheil, samen. Het slangenkruid (*Echium vulgare*) doet door den langen uit de bloem stekenden stijl met de gespleten stempels aan een slangenkop denken; was dus goed tegen slangenbeten en is eeuwen daartegen gebruikt. Het parelkruid (*Lithospermum*) heet in O-Gelderland en Overijsel steenzaad, de zoogenaamde zaadjes lijken op steenen, en waren dus een middel tegen niersteen; men moest dan een drachme van de steenen in witten wijn doen. Van de knautia of het schurftkruid vertoont de kelk, bij rijpheid, kleine schubbetjes en, omdat bij schurft schubbetjes op de huid ontstaan, was het een middel tegen schurft. De brandnetel steekt en hielp daarom tegen steken in het lijf. Van het leverbloempje (*Hepatica triloba*) hebben de bladen den vorm van een lever, daarom was het kruid goed voor leverkwalen. Van het longkruid (*Pulmonaria officinalis*) zijn de bladen eenigszins gevlekt, doen aan longen denken; ook wisselt de kleur van het bloempje van rood tot blauw, wat herinnerde aan de kleursverandering van het bloed in de longen. Dus hielp de plant tegen longtering. De bladen van den smeerwortel (*Symphytum officinale*) loopen een eind langs den stengel af, dus moest het kruid beenbreuken genezen.

Nu komen we aan de geneeskrachtige kruiden, die niet van een signatura rerum voorzien zijn. Het is een lievelingsdenkbeeld in de plantlore, dat de mensch het gebruik der geneeskrachtige kruiden zou hebben afgezien van de dieren. Het valkruid (*Arnica montana*), een naam, die in het Graafschap Zutphen wordt gebruikt, heet soms wolverlei, ook heilig wondkruid, omdat in de bladen en wortels een specerijachtige stof zit, die reeds in de Middeleeuwen gebruikt werd om verwondingen te genezen. Tegenwoordig wordt arnicatinctuur nog gebruikt bij wonden. De naam valkruid komt daar van daan, dat onze voorouders, als ze erg gevallen waren, het kruid innamen, in bier gekookt. Dan behoort tot deze groep de stinkende gouwe om zijn Limburgschen naam wrattenkruid; want zij is, zoowel vroeger als nu, een uitstekend middel tegen wratten. Een andere naam is zwaluwenkruid; de Ouden hadden reeds opgemerkt, dat de bloem groeide, als de zwaluwen kwamen, en verwelkte als zij vertrokken waren. Ook maakten de zwaluwen hun jongen, die blind geworden waren, weer ziende met het sap (volgens Aristoteles); vandaar de naam oogenklaar, in Gelderland, Overijsel en Drente in gebruik. Doordat de zwaluwen de plant tot genezing voor de oogen gebruikten, werden de menschen er opmerkzaam op en wendden het gele sap als oogwater aan; de gele bloemen moesten versch geplukt, het sap uitgeperst worden en dan moest alles koken met goeden honig in een koperen pan tot stroop.

Bijvoet (*Artemisia vulgaris*), een naam in Groningen, O-Gelderland en

Overijsel in gebruik, komt van het Middel-hoogduitsche biboz, van bozen = stooten, omdat het stukgestooten werd als specerij. Door volksetymologie is uit biboz bijvoet gemaakt en nu meent men, dat het kruid zoo heet, omdat het de moeheid verdrijft, als men een takje ervan in den schoen, dus bij den voet, doet. Een andere naam, in O-Gelderland en Overijsel in gebruik, is St.-Janskruid, omdat het een bestanddeel was van de kransen, waardoor de menschen op St. Jan heengingen, om het geheele jaar door geen zieke oogen te krijgen en die ze op het hoofd zetten, om geen hoofdpijn te krijgen; als men het kruid op den avond voor St. Jan inzamelde, het afkookte en met het water behekste huisdieren waschte, verdween de betoovering. De steenbreekvaren (*Asplenium Trichomanes*) heet ook wel wederdood, van het Duitsche widertot; men meende, dat het een lang leven verzekerde en vlocht het daarom in den bruidskrans. De heggerank (*Bryonia dioica*) heet in Vlaanderen schijtraap; de wortel bevat een sterk laxeerende stof en wordt, sinds de Middeleeuwen tot nu, door de boeren als purgeermiddel voor menschen en vee gebruikt. De plant heet ook wel duivelsknol; door den verbazend grooten knol werd er iets duivelachtigs in gezien. De kruisbladwolfsmelk (*Euphorbia Lathyris*) heet schijtkruid en kleine kakboon; de ronde, pilvormige zaden werken sterk laxeerend. Het rozenkransje (*Antennaria dioica*), ook wel kattenpootje, heet roerkruid, omdat het een middel was tegen roode loop (Ruhr).

Het duizendguldenkruid (*Erythraea Centaureum*) heet aardgal, want de gal uit de aarde heette in de plant te trekken; het is een uitstekend middel tegen koorts, van daar de naam koortskruid, in de duinstreek in gebruik. Door zijn groote genezende kracht is het kruid wel duizend gulden waard, ja, vroeger moest iedere ruiter, die het plantje voorbij kwam, afstijgen, om het te plukken en de eerste dame, die hij tegenkwam, moest de bloem een kus geven. De naam oogentroost (*Euphrasia*) spreekt voor zichzelf; blinden lieten zich een drank maken uit de bladen, met wijn of bier, dokters maakten het tot poeder en strooiden het in de oogen tegen staar. Het nagelkruid (*Geum urbanum*) heet Benedictuskruid; het hielp zoo goed bij borstkwalen, slechte spijsvertering, dat men het benedictus noemde: door God gezegend.

Bij alle indeelingen schijnt een vuilnisbak onmisbaar en zoo is het hier ook het geval. Waarom heet de peen wel vogelnest? Omdat het scherm zich, na den bloei, als een vogelnest samentrekt. Hoe komt men aan den naam madeliefje? Eenvoudig, omdat made een oud woord voor weide is. En wat heeft de maanvaren (*Botrychium*) met de maan te maken? Het eenige blad van de plant heet met de maan grooter en kleiner te worden. Waarom heet duivenkervel

(*Fumaria officinalis*) aardrook? Omdat het sap zoo scherp is, dat het tranen in de oogen doet komen, evenals rook doet. De adderwortel (*Polygonum Bistorta*) heeft haar naam te danken aan haren wortelstok, die slangvormig in den grond ligt. Zoo iets hebben we ook met de aardaker (*Lathyrus tuberosus*), die muizen met staarten heet, omdat de wortelstok bestaat uit knolvormig verdikte deelen, door dunne draadjes verbonden. De adelaarsvaren (*Pteris aquilina*) heeft zijn naam daaraan te danken, dat bij doorsnijding op het onderste deel van den stengel een dubbele adelaar te zien is. Op daken van boerenwoningen groeit wel het huislook (*Sempervivum tectorum*); men meent dat het huis dan beveiligd is tegen het inslaan van den bliksem, vandaar de naam donderblad. Om den naam eereprijs (*Veronica*) te verklaren, moet men zich in den tijd van de tournooien verplaatsen; het bloempje gold als zinnebeeld van trouw en dapperheid en werd den overwinnaars als eeregave gereikt.

De zevenetijdenklaver (*Trigonella caerulea*), zooals men in Z.-Vlaanderen, of blometjes van zeven kwartier, zooals men op Walcheren zegt, heet zeven maal daags den reuk te verliezen en weer te krijgen. Van het bitterzoet (*Solanum Dulcamara*) smaakt het hout eerst bitter, later zoet, daarom ook wel: hoe langer hoe liever. Een paardenbloem heet wel papenstoelen, omdat men vindt, dat de vruchtbodem overeenkomst vertoont met de tonsuur van de priesters. De haagwinde (*Convolvulus sepium*) heet in Friesland en Groningen spokebloem; de bijgeloovigen zeggen daar tot elkaar: Pluk ze niet, anders zal er van avond een spook voor uw bed zitten. In Groningen zijn ook de namen blindebloem en valbloem in gebruik, men heet door 't vallen met zoo'n bloem blind te worden.

De koekoeksbloem (*Coronaria Flos cuculi*) heet naar het schuim, dat dikwijls op de planten zit; men dacht, dat het afkomstig was van den koekoek, noemde het koekoekspog, de bloem: koekoeksbloem. De klaverzuring (*Oxalis*) heet in 't O. van ons land: koekoeksbrood, omdat zij in bloei staat als de koekoek komt, in Z. Limburg hazenklaver, omdat men in vroeger tijd meende, dat de hazen het kruid opzochten om hun wonden mee af te koelen. De gele lisch (*Iris pseudacorus*) heet in Friesland en Z.-Holland ooievaarsbloem; zij bloeit, als de ooievaar komt en groeit op plaatsen, waar de ooievaar graag komt. Hoe komt de beenbreek (*Narthecium ossifragum*) aan haar naam? Als het vee weidt op de moerassige plaatsen, waar het plantje groeit, krijgen ze brosse beenderen en breken licht de pooten; het volk schrijft dit pooten breken toe aan het eten van het plantje, vandaar beenbreek.

Minder sprekend is de naam garve, in O.-Gelderland en Overijsel in gebruik voor duizendblad (*Achillea Millefolium*). Garve hangt samen

met het Oud-Hoogduitsche harwe, dat wrang beteekent, de bladen bevatten een bittere stof; omdat het een bijzonder lievelingsvoedsel van de schapen is, heet het in Friesland en Groningen wel schapengarve.

Als tegenstellingen ontmoeten we de namen: goede Hendrik en booze Hendrik. Goede Hendrik is de *Chenopodium, bonus Henricus*, die als groente gebruikt kan worden; daarentegen de booze Hendrik, de *Mercurialis*, het bingelkruid niet, daar het zoo vergiftig is, dat zelfs het vee het laat staan. De naam: goede Hendrik komt, volgens Fransche schrijvers, daar van daan, dat hun vorst Hendrik IV, ook voor zijn arme onderdanen zoo bezorgd was; deze plant doet de arme lui veel goed, daar zij overal in het wild groeit en de arme lui dus voor niets een gerecht hebben; het volk noemde de plant naar hem: goeden Hendrik.

Tot slot de damesafdeeling: Het bekende verhaal van het Vrouwtje van Stavoren verklaart ons het ontstaan van de zandbank, het Vrouwezand bij Stavoren. Maar het verklaart nog meer: op dat vrouwezand groeit de zandhaver (*Elymus arenarius*), in Friesland ijle weit of gelde rogge (gelde = zonder) genoemd. Tot straf voor het vrouwtje groeit er nu wel koren op het Vrouwezand, maar zonder korrel. Het juffertje-in-het-groen (*Nigella damascena*) of in Z.-Vlaanderen: juffertje-in-'t-haar, is een lichtblauw bloempje; de lange fijn geslipte blaadjes zitten vlak onder de bloem en vormen het haar. Een andere naam is Grietje in den struik. In Oostenrijk heeft men daarvan het volgende verhaaltje: Een rijke, gierige boer had een mooie dochter, Grietje genaamd; daar tegenover woonde een arme boer, Hans heette zijn zoon. Hans en Grietje beminden elkaar, maar Grietjes vader verbood allen omgang, toen zag Grietje zoo lang uit haar tuin naar Hans, dat ze in een bloem veranderde; ook Hans veranderde in een plant, die Hannes aan den weg heet of varkensgras (*Polygonum aviculare*). Eindelijk nog de herfstijloos (*Colchicum autumnale*), die in Zeeland naakte juffer heet, omdat de bloem zonder bladen komt. Herfstijloos is afkomstig van herfstijdloos, dus een bloem die in den herfst komt en aan geen tijd gebonden is. De bladen n.l. verschijnen eerst in het volgende voorjaar, als het vruchtbeginsel vrucht geworden is. Men meende nu echter, dat die vrucht in het voorjaar behoorde bij de bloem in hetzelfde najaar en gaf in de Streek (W.-Friesland) aan de plant den aardigen naam: Kind voor den vader. Ten slotte dient er nog op gewezen te worden, hoe merkwaardig het is, dat vele der oude plantennamen zijn blijven bestaan in deelen van ons land, die soms ver uiteen liggen, waaruit volgt, dat zij wel door het geheele land gebruikt zullen zijn, maar in sommige deelen vergeten zijn of althans niet als algemeen bekend meer voortleven.